dr Slaviša M. Đorđević,¹ profesor strukovnih studija,
Visoka poslovna škola strukovnih studija, Novi Sad

dr Nebojša R. Mitić,² profesor strukovnih studija,
Visoka poslovna škola strukovnih studija, Blace

SPECIFIČNOSTI RAČUNOVODSTVENOG TRETMANA POSLOVNIH KOMBINACIJA (SPAJANJA)

SAŽETAK: Stvaranje novog finansijsko-računovodstvenog entiteta, kao posledica realizovanja odgovarajućeg oblika poslovnih kombinacija (spajanja), nametnula je obavezu, pre svega, računovodstvenim autoritetima da pokušaju definisati pravila i principe na osnovu kojih će se sastaviti bilans novostvorenog entiteta. Rad tokom nekoliko decenija, kako Odbora za standarde finansijskog računovodstva pri Međunarodnoj federaciji računovođa, tako i američkog Odbora za standarde finansijskog računovodstva, imao je za posledicu usvajanje delimično usklađenih standarda kojima se reguliše materija poslovnih kombinacija. O nekim od najznačajnijih karakteristika aktuelnih standarda, ali i o preostalim razlikama između američkih Opšteprihvaćenih računovodstvenih principa (GAAP) i Međunarodnog standarda finansijskog izveštavanja (MSFI) 3 – Poslovne kombinacije, raspravljaćemo detaljnije u ovom napisu.

Ključne reči: Poslovne kombinacije, Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja (MSFI), sticalac, američki Opšteprihvaćeni računovodstveni principi (GAAP), *goodwil*, fer vrednost.

¹ drsdj63@gmail.com

² nebojsamitic@live.com

UVOD

Realizovanje različitih oblika poslovnih spajanja (merdžeri, akvizicije i/ili preuzimanja) ili sprovođenje dezinvestiranja (divestmenta), predstavljaju fenomene koji zaokupljaju pažnju teoretičara i praktičara iz oblasti ekonomije još od kraja XIX veka. Činjenica da realizacija poslovnih spajanja (kombinacija) ima za posledicu formiranje novog izveštajnog entiteta uticala je i na porast interesovanja za navedene procese od strane teoretičara i praktičara iz oblasti računovodstva, kao i na pokušaje formalnog uobličavanja i harmonizacije postupaka koji se primenjuju kako bi se na fer i objektivan način prikazao finansijski položaj novonastalog entiteta. Specifičnosti i karakteristike aktuelnih računovodstvenih standarda koji se bavi poslovnim kombinacijama u fokusu su interesovanja u nastavku ovog napisa.

MEĐUNARODNA PROFESIONALNA RAČUNOVODSTVENA REGULATIVA KOJA SE BAVI POSLOVNIM KOMBINACIJAMA

Pokušaji definisanja pravila za pripremanje, priznavanje i obelodanjivanje informacija u finansijskim izveštajima nakon izvršene poslovne kombinacije vezuju se, najpre, za objavljivanje Mišljenja broj 16 – Poslovna spajanja (*Accounting Principles Board Opinion No. 16, Business Combinations, American Institute of Certified Public Accountants (AICPA)*). Pomenuto Mišljenje je objavljeno oktobra 1970. godine od strane Američkog instituta ovlašćenih javnih računovođa i predstavljalo je osnovni standard kojim je bila uređena problematika sastavljanja finansijskih izveštaja nakon realizovanih transakcija spajanja, pripajanja ili preuzimanja.

Što se Evrope tiče, 1973. godine je formiran Komitet za međunarodne računovodstvene standarde (*International Accounting Standards Committee – (IASC)*), sa ciljem da se „postigne jednoobraznost računovodstvenih načela, koji se svuda u svijetu koriste za finansijsko izvještavanje u poslovnim i drugim organizacijama.“ (Gray, Needles, 2001., 681) Komitet je formiran od strane računovodstvenih asocijacija Australije, Kanade, Francuske, Nemačke, Japana, Meksika, Holandije, Velike Britanije i Irske, kao i Sjedinjenih Američkih Država. Članstvo u Međunarodnoj federaciji računovođa (*International Federation of Accountants (IFAC)*) od 1983. godine podrazumevalo je i članstvo u Komitetu za Međunarodne računovodstvene standarde. Kada je u pitanju početak rada Komiteta na standardima koji su imali za cilj regulisanje pravila koja se odnose na računovodstveni tretman poslovnih kombinacija on se vezuje za septembar 1981. godine i objavljivanje nacрта standarda Računovodstvo za poslovna spajanja (*Exposure Draft 22*).

Nakon toga, novembra 1983. godine objavljen je Međunarodni računovodstveni standard (MRS) broj 22 Računovodstveno obuhvatanje poslovnih kombinacija. Ovaj standard je zamenjen 1993. godine, kada je objavljen novi Međunarodni računovodstveni standard broj 22 Poslovna spajanja (kombinacije), (*International Accounting Standards (IAS) 22 – Business Combinations*). Revizija ovog standarda je izvršena 1998. godine. U međuvremenu formira se Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (*International Accounting Standards Board (IASB)*), koji predstavlja sledbenika Komiteta i nastavlja sa procesom harmonizacije finansijskog izveštavanja, koji „treba da obezbedi nesmetano poslovno komuniciranje putem informacija iz finansijskih izveštaja, pod uslovom da poslovni entiteti u kreiranju istih primenjuju jednoobrazan okvir finansijskog izveštavanja i jedinstvena pravila, principe, smernice, standarde i tumačenja postavljena od strane kompetentnih i međunarodno priznatih profesionalnih organizacija“ (Milutinović, 2015., 3)

Američki Odbor za standarde finansijskog računovodstva (*Financial Accounting Standards Board (FASB)*) 2001. godine usvaja izveštaje broj 141 Poslovna spajanja i broj 142 *Goodwill* i ostala neopopljiva imovina, kojima vrši „najznačajnije i najdrastičnije promene računovodstvene metodologije koja se bavi poslovnim spajanjima“³ i koja se ogleda, pre svega, „u eliminisanju računovodstvenog metoda udruživanja interesa“⁴ za izradu konsolidovanih finansijskih izveštaja aktera uključenih u procese kombinovanja preduzeća i u isključivoj primeni računovodstvenog metoda kupovine (odnosno metoda sticanja – prim. aut.), koji ne dozvoljava amortizovanje *goodwill*-a.“ (Đorđević, 2007., 196) Usvajanje tih izveštaja imalo je za posledicu objavljivanje Nacrta standarda broj 2 (*Exposure Draft 2*) Poslovne kombinacije decembra 2002. godine. Nakon javne rasprave usvojen je u martu 2004. godine Međunarodni standard finansijskog izveštavanja (MSFI) broj 3, Poslovne kombinacije (*International Financial Reporting Standards (IFRS) 3 - Business Combinations*). S obzirom na to da su i nakon usvajanja navedenih izveštaja u SAD-u i MSFI 3 od strane Odbora za međunarodne računovodstvene standarde ostale značajne razlike u računovodstvenoj metodologiji, pokušalo se sa dodatnim usaglašavanjem računovodstvenih pravila u tzv. drugoj fazi projekta poslovne kombinacije, koji je započeo 2005. godine. (Milutinović, 2015., 89)⁵ Aktuelni MSFI 3, koji

³ Ovaj stav vezuje se za *Norman-a N. Strauss-a*, direktora računovodstvenih standarda u *Ernst&Young* i člana odbora za standarde finansijskog računovodstva.

⁴ Opširnije o metodu udruživanja interesa u SAD-u pogledati kod: Rayburn, F. R., Powers, O. S., „A History of Pooling of Interest Accounting for Business Combinations in the United States,“ (www.accountingin.com, datum pristupa 15.12.2017.godine).

⁵ Američki odbor za standarde finansijskog računovodstva i Odbor za međunarodne računovodstvene standarde su potpisali tzv. *Norwalk* sporazum „u kom su oba odbora izrazila

je delimično izmenjen amandmanima iz 2010., 2013. i 2017. godine, usvojen je januara 2008. godine, a početak njegove obavezne primene je od 01.07.2009. godine. Trenutno je u primeni 17 MSFI i 35 MRS za pripremanje, priznavanje, odmeravanje i obelodanjivanje informacija u finansijskim izveštajima privrednog društva, uz još pedesetak njihovih tumačenja i interpretacija (*SIC* i *IFRIC*).⁶

Osim navedenih, bitno je napomenuti i standarde koji su bili usvojeni od strane Odbora za računovodstvene standarde Instituta ovlašćenih računovođa u Engleskoj i Velsu (*Accounting Standards Board, The Institute of Certified Accountants in England and Wales*). Reč je o standardima finansijskog izveštavanja broj 6 Akvizicije i merdžeri i broj 7 Fer vrednosti u računovodstvu za akvizicije (*Fair Values in Acquisitions Accounting*) iz septembra 1994. godine. (Chopping, Skerrat, 1994.)

U našim uslovima, u tadašnjoj SFRJ je postojao projekat izrade Jugoslovenskih računovodstvenih standarda (JRS) i njihovog usklađivanja sa MRS. Bilo je objavljeno ukupno 30 JRS, kao i specifični standard JRS 31 – Profesionalno usavršavanje računovođa, računovodstvena načela i Kodeks etike računovođa. Nakon raspada zajedničke države i formiranja SRJ uvedena je obavezna primena međunarodne profesionalne računovodstvene regulative (MRS i MSFI) počev od 2002. godine. (Zakon o računovodstvu i reviziji, član 1, stav 1)⁷ Zakonskom regulisanju primene međunarodne profesionalne računovodstvene regulative prethodilo je donošenje Odluke o neposrednoj primeni Međunarodnih računovodstvenih standarda u SR Jugoslaviji na Skupštini Saveza računovođa i revizora Jugoslavije 24.12.1998. godine.

RAČUNOVODSTVENI TRETMAN POSLOVNIH KOMBINACIJA PREMA MEĐUNARODNOM STANDARDU FINANSIJSKOG IZVEŠTAVANJA (MSFI) 3

Proces koji je za cilj imao poboljšanje kvaliteta računovodstva za poslovne kombinacije iniciran je objavljivanjem napred pomenutih izveštaja broj 141 Poslovna spajanja i broj 142 *Goodwill* i ostala neopipljiva imovina od

vlastitu posvećenost razvoju visoko kvalitetnih, kompatibilnih računovodstvenih standarda koji će se moći koristiti kako za domicilno, tako i za međunarodno finansijsko izveštavanje.“ Sastanak oba odbora je održan 12.09.2002. godine u mestu *Norwalk*, u državi Konektikat (*Connecticut*), SAD.

⁶ Podaci o razvoju MRS 22 i MSFI 3 preuzeti su sa sajta: (www.iasplus.com, datum pristupa 15.12.2017.godine).

⁷ „Uslovi i način vođenja poslovnih knjiga, sastavljanje, prezentacija, dostavljanje i obelodanjivanje finansijskih izveštaja, kao i uslovi i način vršenja revizije finansijskih izveštaja“ se obavljaju ne samo u skladu sa zakonskom već i u skladu sa međunarodnom profesionalnom regulativom.

strane američkog odbora za standarde finansijskog računovodstva 2001. godine. Odbor za međunarodne računovodstvene standarde je, sa svoje strane, u toku 2002. godine započeo proces poboljšavanja MRS 22⁸ kako bi se „postigla suštinska konvergencija (uzajamno približavanje – prim. aut.) između Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja (MSFI) i američkih opšteprihvaćenih računovodstvenih principa (GAAP) o ovim pitanjima.“ (Deloitte, 2008., 1)

Proces usvajanja novog MSFI 3 koji je od 2004. godine zamenio MRS 22 odvijao se u dve faze.

U prvoj fazi projekta Poslovne kombinacije (*Business Combinations - Phase I*) decembra 2002. godine objavljen je Nacrt za diskusiju 2 (*Exposure Draft 2*), u čijem su fokusu bili:

- ❖ Računovodstveni metod za poslovne kombinacije;
- ❖ Načini inicijalnog merenja stečene identifikovane imovine i preuzetih obaveza, ali i potencijalnih obaveza;
- ❖ Priznavanje obaveza za prekid ili smanjenje aktivnosti stečene kompanije;
- ❖ Tretman eventualnog viška fer vrednosti identifikovane neto imovine iznad troškova akvizicije;
- ❖ Računovodstveni postupak za *goodwill* i nematerijalnu imovinu stečenu u transakciji poslovnog spajanja.

Druga faza projekta Poslovne kombinacije (*Business Combinations - Phase II*) bavi se u osnovi odredbama kojima se reguliše računovodstveni metod sticanja. Obe faze projekta imale su kao krajnji rezultat aktuelni MSFI 3 – Poslovne kombinacije koji je usvojen 2004. godine (prva faza), a zatim revidiran 2008. godine (druga faza). Osim ovih promena, izvršene su izmene i u maju 2010. i u decembru 2013. godine. Važno je napomenuti da je deo druge faze projekta koji se odnosi na računovodstveni metod sticanja sproveden kao zajednički projekat sa američkim Odborom za standarde finansijskog računovodstva. Ova faza je imala za rezultat „značajnije promene u američkim GAAP nego u MSFI.“ (Business combinations and changes..., p. 3)

Konačno, aktuelni MSFI 3 nije usvojen jednoglasno, jer su dva člana Odbora za međunarodne računovodstvene standarde (*Geoffrey Whittington* i *Tatsumi Yamada*) bili uzdržani kod glasanja.

O najvažnijim promenama koje je MSFI 3 doneo u odnosu na MRS 22 raspravljaćemo detaljnije u nastavku.

⁸ Opširnije o suštini MRS 22 videti kod: Đorđević, S. M., *Poslovne kombinacije...*, str. 145-95.

Identifikovanje sticaoca - Osim suštinske promene računovodstva za poslovne kombinacije, koja se ogleda u eliminisanju metoda udruživanja interesa, MSFI 3 je imao za posledicu i jednu formalnu promenu, koja se ogledala u zameni izraza računovodstvo kupovine, koji se najčešće koristio kod prevoda MRS 22, izrazom računovodstvo sticanja. Ta promena uslovlila je potrebu da je u svakoj transakciji poslovnog spajanja bilo potrebno odrediti „sticaoca, čak i kada je priznato da to može biti izuzetno teško.“ (MSFI, 2005., 360)

Za identifikovanje sticaoca predložena je primena uputstva iz MRS 27 Konsolidovani i pojedinačni finansijski izveštaji, kojim se pojam sticaoca određuje kao „entitet koji dobija kontrolu nad stečenim entitetom,“ (MSFI 3, 2009., 30) dok se, sa druge strane, kontrola određuje kao „moć upravljanja finansijskim i poslovnim politikama (stečenog – prim. aut.) entiteta sa ciljem ostvarivanja koristi od njegovog poslovanja.“ (MRS 27, 2009., 13) MRS 27 ne daje detaljnija objašnjenja termina finansijska i poslovna politika, jer se podrazumeva da finansijsku politiku čine odluke vezane za politiku dividendi, odobravanje budžeta, emisiju dužničkih i/ili vlasničkih instrumenata, primenjene računovodstvene politike, i sl., dok poslovnu politiku vezujemo za odluke u vezi sa prodajom, marketingom, proizvodnjom, ljudskim resursima, investicijama, i sl. (Pervan, 2012., 33)

Postojanje kontrole nad stečenim entitetom se najjednostavnije može utvrditi u situacijama kada sticaoc, odnosno „matični entitet poseduje, direktno ili indirektno, preko zavisnih entiteta, više od polovine glasačkih prava u okviru (stečenog – prim. aut.) entiteta, osim ako se, u izuzetnim okolnostima, može jasno dokazati da takvo vlasništvo ne podrazumeva kontrolu.“ (MRS 27, 2009., 14-5) Postojanje kontrole nad stečenim entitetom se može utvrditi i u situacijama kada matični entitet poseduje pola ili manje glasačkih prava stečenog entiteta, ali ima:

- ❖ Moć nad više od polovine glasačkih prava na osnovu sporazuma sa ostalim investitorima;
- ❖ Moć da upravlja finansijskim i poslovnim politikama entiteta na osnovu statuta ili sporazuma;
- ❖ Moć da imenuje ili opozove većinu članova upravnog odbora ili ekvivalentnog upravljačkog tela, a kontrola nad stečenim entitetom je u rukama tog odbora ili tela ili
- ❖ Moć većinskog glasanja na sastancima upravnog odbora ili ekvivalentnog upravljačkog tela, a kontrola nad stečenim entitetom je u rukama tog odbora ili tela. (MRS 27, 2009., 15)

Ukoliko se sticaoc ne može utvrditi na osnovu napred navedenih kriterijuma, tada se za njegovo određivanje mogu primeniti sledeći kriterijumi:

- ❖ Kada se spajanje realizuje prvenstveno isplatom u novcu, entitet koji daje novac je verovatno sticaoc;
- ❖ Kada se transakcija realizuje razmenom udela u vlasništvu, entitet koji emituje vlasničke udele je verovatno sticaoc;
- ❖ Kada je relativna veličina jednog od entiteta uključenih u transakciju (merena prihodom, imovinom ili dobitkom) značajno viša od fer vrednosti drugog učesnika poslovnog spajanja, subjekt čija je fer vrednost viša je verovatno sticaoc ili
- ❖ Ukoliko u transakciji učestvuje više entiteta, određivanje sticaoca zavisi i od toga koji je od entiteta inicirao poslovno spajanje, ali i od veličine svakog entiteta koji se kombinuje. (Pervan, 2012., 31)

Postojanje situacija u kojima bi određivanje sticaoca bilo manje ili više arbitrarno i subjektivno navelo je člana Odbora za međunarodne računovodstvene standarde *Whittington*-a da bude uzdržan prilikom glasanja o MSFI 3. On je smatrao da metod udruživanja interesa nije trebalo da bude ukinut, bez nudiženja alternativnog rešenja. S tim u vezi, predlagao je primenu tzv. metode „novog početka“⁹ (*fresh start method*), koja bi mogla da bude prihvatljiva alternativa, umesto metoda udruživanja interesa. Zbog činjenice da se ovaj metod ne primenjuje ni u jednom pravnom sistemu, kada su u pitanju poslovne kombinacije, Odbor za međunarodne računovodstvene standarde nije prihvatio ovu sugestiju, uz opasku da „poslovne kombinacije na koje bi se mogao primenjivati metod novog početka ne moraju da budu obavezno sve one koje su u skladu sa MRS 22 bile klasifikovane kao ujedinjavanje interesa i računovodstveno obuhvaćene primenom metoda udruživanja interesa.“ (MSFI, 2005., 316)

Utvrđivanje fer vrednosti identifikovane stečene imovine i preuzetih obaveza - Analogno metodu kupovine iz MRS 22, i kod metoda sticanja u skladu sa MSFI 3 se ukupnim troškovima akvizicije, odnosno ukupnom iznosu prenesene naknade suprotstavljaju utvrđene fer vrednosti identifikovane stečene imovine i obaveza na dan sticanja. S obzirom na to da nije bilo nekih značajnijih promena kod aktuelnog MSFI 3 u odnosu na MRS 22 koje se tiču ukupnih troškova akvizicije, na ovom mestu ćemo naglasiti samo, saglasno paragrafu 53 MSFI 3, da troškovi kojima je sticaoc izložen da bi ostvario poslovnu kombinaciju¹⁰ treba da budu izdvojeni iz ukupnog iznosa prenesenih

⁹ Ovaj računovodstveni postupak se obično predlaže za one entitete koji pokušavaju da započnu poslovanje nakon proglašenog bankrotstva.

¹⁰ Troškovi naknada posrednicima u pronalaženju adekvatne ciljne korporacije; naknada za savetodavne, pravne i računovodstvene usluge, kao i usluge procenjivanja i druge profesionalne ili konsultantske usluge; opšti administrativni troškovi i troškovi registrovanja i

naknada i tretirani kao rashodi u periodima u kojima troškovi nastaju. Izuzetak čine troškovi emitovanja dužničkih i vlasničkih hartija od vrednosti (flotacioni troškovi), čiji računovodstveni tretman određuju odredbe MRS 32 i MRS 39.

Za utvrđivanje fer vrednosti identifikovane stečene imovine i preuzetih obaveza primenjuju se odredbe odgovarajućih MRS i MSFI. Osnovne razlike između navedena dva standarda, kada je u pitanju utvrđivanje fer vrednosti, odnose se na nematerijalnu imovinu i potencijalne obaveze. U nastavku izlaganja ćemo se kratko osvrnuti samo na tretman potencijalnih obaveza, dok je o tretmanu nematerijalne imovine detaljnije raspravljano u posebnom napisu (Đorđević, 2016., 136-50).

Način priznavanja potencijalnih obaveza na dan akvizicije pretrpeo je izmene u revidiranom MSFI 3 u odnosu na standard koji je usvojen 2004. godine. Naime, dok je u originalnom MSFI 3 bilo predloženo priznavanje i „mogućih“ potencijalnih obaveza, revidiranim standardom se zaključuje „da potencijalna obaveza preuzeta u poslovnoj kombinaciji treba da se prizna samo ako je to sadašnja obaveza.“ (MSFI 3, 2009., 120)

Računovodstveni tretman goodwill-a - Odredbe MSFI 3 osim što utiču na vrednost *goodwill*-a, tako što nameću potrebu izdvajanja prepoznatljive nematerijalne imovine i njenog posebnog priznavanja i vrednovanja, takođe utiču i na postupak njegovog računovodstvenog obuhvatanja. Naime, dok je MRS 22 predviđao obavezu amortizovanja priznatog *goodwill*-a u vremenskom periodu koji nije duži od 40 godina, aktuelni MSFI 3 u paragrafu 54 određuje da *goodwill* stečen u poslovnoj kombinaciji treba da se vrednuje po ceni koštanja, umanjenoj za sve akumulirane gubitke usled obezvređenja. Dakle, umesto njegovog amortizovanja, MSFI 3 predlaže testiranje *goodwill*-a radi utvrđivanja umanjenja vrednosti (*impairment test*) jednom godišnje ili češće, ukoliko događaji ili promene okolnosti ukazuju na to da je mogao da bude obezvređen. Eventualni gubitak od umanjenja vrednosti *goodwill*-a priznaje se u bilansu uspeha kao rashod po osnovu obezvređenja vrednosti nematerijalne imovine.

Kod testiranja *goodwill*-a najpre se moraju identifikovati jedinice koje generišu gotovinu (stvaraju novac)¹¹ i izvršiti alokacija *goodwill*-a, ostale imovine i obaveza na te jedinice (MRS 36, 2009., 16). Nakon što se utvrde jedinice koje generišu gotovinu, *goodwill* se mora alocirati na svaku takvu jedinicu ili na više takvih jedinica od kojih se očekuje da će imati koristi od sinergija koje se očekuju kao rezultat poslovnog spajanja. Pri tome nije bitno

emitovanja dužničkih i vlasničkih hartija od vrednosti se taksativno nabrajaju u paragrafu 53 MSFI 3 kao troškovi vezani za sticanje.

¹¹ Jedinica koja generiše gotovinu predstavlja najmanju prepoznatljivu grupu sredstava koja generiše prilive gotovine koji su u najvećoj meri nezavisni od priliva gotovine drugih sredstava ili grupa sredstava.

da li su ostala imovina i obaveze stečene kompanije alocirane na te jedinice ili nisu.

U prvom koraku testa upoređuju se knjigovodstvene vrednosti svake jedinice koja generiše gotovinu i nadoknadivi iznos te jedinice. Ako pri takvom upoređivanju nadoknadivi iznos bude viši od knjigovodstvene vrednosti jedinice koja generiše gotovinu, tada nema gubitka od umanjenja za *goodwill* alociran na tu jedinicu.

Ako je, pak, knjigovodstvena vrednost viša od nadoknadive vrednosti jedinice koja generiše gotovinu, kompanija mora priznati gubitak od umanjenja u bilansu uspeha. Gubitak od umanjenja se mora alocirati na sledeći način u cilju smanjenja knjigovodstvenog iznosa imovine jedinice koja generiše gotovinu: najpre se smanjuje knjigovodstvena vrednost *goodwill*-a koji je alociran na jedinicu koja generiše gotovinu, a zatim se smanjuju knjigovodstvene vrednosti ostale imovine jedinice koja generiše gotovinu prema srazmernom udelu pojedine imovine u ukupnoj imovini jedinice. Nakon što se vrednost *goodwill*-a jednom umanju odredbe MRS 36 zabranjuju naknadno ispravljanje gubitka od umanjenja vrednosti. Naime, ako se testom na umanjenje vrednosti u tekućoj godini utvrdi gubitak od umanjenja, vrednost *goodwill*-a u tekućoj godini će biti smanjena. Ako u sledećoj godini test umanjenja vrednosti pokaže da je nadoknadivi iznos jedinice koja generiše gotovinu viši od njene knjigovodstvene vrednosti, vrednost *goodwill*-a se ne sme povećavati, već na računu *goodwill*-a ostaje iznos nakon izvršenog umanjenja vrednosti u tekućoj godini. (Pervan, 2012., 103-5)

Ukidanje amortizacije *goodwill*-a bio je jedan od razloga zbog čega su već pomenuti članovi Odbora za međunarodne računovodstvene standarde (*Whittington* i *Yamada*) bili uzdržani prilikom glasanja o tekstu MSFI 3. Oni su smatrali da je amortizacija *goodwill*-a bila dobro utemeljena i dobro shvaćena praksa, te da „amortizacija sa redovnim testiranjem radi utvrđivanja obezvređenja treba da bude obavezan računovodstveni metod za *goodwill* nakon njegovog početnog priznavanja.“ (MSFI, 2005., 362)

Aktuelni MSFI 3 ne pominje izraz „negativni *goodwill*“,¹² niti „dobitak od povoljne kupovine“ (*bargain purchase gain*), niti prihvata njegov računovodstveni tretman iz MRS 22 (MSFI 3, 2009., 145). U svim situacijama u kojima bi učešće sticaoca u neto fer vrednosti stečene imovine, sredstava, obaveza i potencijalnih obaveza bilo više od troška poslovne kombinacije

¹² Negativni rezultat *goodwill*-a predstavlja neznatnu mogućnost i može se pojaviti u tzv. nepravilnim transakcijama, jer poslovni entiteti i njihovi (su)vlasnici generalno ne prodaju imovinu ili poslovanje namerno i voljno po cenama koje su niže od njihovih fer vrednosti, već su to okolnosti (na primer, smrt osnivača ili ključnog rukovodioca) kada preostali (su)vlasnici moraju da prodaju poslovanje brzo, što može rezultirati cenom koja je niža od respektivnih fer vrednosti.

(prenesene naknade), sticaoc bi trebao, shodno odredbama paragrafa 34-36 MSFI 3:

- ❖ Da ponovo proceni utvrđivanje i merenje prepoznatljive imovine, obaveza i potencijalnih obaveza stečene kompanije i merenje prenesene naknade ili troška poslovne kombinacije i prizna svu dodatnu imovinu ili obaveze koji se identifikuju u tom pregledu i
- ❖ Da odmah prizna u bilansu uspeha svaki eventualni višak koji preostane nakon ponovnog procenjivanja.

Ovakvim načinom tretiranja dobitaka od povoljne kupovine izbegnuta je komplikovana procedura za utvrđivanje iznosa za koje je bilo vršeno smanjenje fer vrednosti nemonetarne imovine koja podleže amortizaciji, što je kroz niže amortizacione iznose u budućim obračunskim periodima imalo pozitivan uticaj na nivo izveštajne dobiti (MRS, 2000., 445).

Obelodanjivanje informacija u finansijskim izveštajima - U finansijskim izveštajima koji nastaju primenom računovodstvenog metoda sticanja treba da budu obelodanjene informacije koje omogućavaju njihovim korisnicima da procene prirodu i finansijski efekat poslovne kombinacije tokom izveštajnog perioda ili posle kraja izveštajnog perioda, ali pre nego što je odobreno objavljivanje finansijskih izveštaja.

Shodno odredbama paragrafa B64-B66 sticaoc treba da u konsolidovanim finansijskim izveštajima obelodani sledeće informacije:

- ❖ Naziv i opis stečenog entiteta (ciljne kompanije – prim. aut.);
- ❖ Datum sticanja;
- ❖ Procenat stečenih učešća u kapitalu sa pravom glasa;
- ❖ Razloge za formiranje poslovne kombinacije i opis načina na koji je sticaoc dobio kontrolu nad stečenim entitetom;
- ❖ Kvalitativni opis faktora koji sačinjavaju priznati *goodwill*, kao što su očekivana sinergija od kombinovanja poslovanja stečenog entiteta i sticaoca, nematerijalnu imovinu koja ne ispunjava uslove za zasebno priznavanje, i sl.;
- ❖ Fer vrednost ukupne prenesene naknade na datum sticanja i fer vrednost svake glavne klase naknada na datum sticanja (gotovina; druga materijalna ili nematerijalna imovina; nastale obaveze; učešća u kapitalu sticaoca i metod određivanja fer vrednosti tih instrumenata ili učešća);
- ❖ Iznose priznate na datum sticanja za svaku glavnu klasu stečene imovine i preuzetih obaveza;
- ❖ Za potencijalne obaveze informacije koje zahteva paragraf 85 MRS 37 – Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna imovina;
- ❖ Ukupni iznos *goodwill*-a za koji se očekuje da će biti moguće odbiti ga u poreske svrhe;

- ❖ Kod povoljne kupovine iznos svakog dobitka koji je priznat i opis razloga zbog kojih je transakcija rezultirala dobitkom;
- ❖ Za svaku poslovnu kombinaciju u kojoj sticaoc drži manje od 100% učešća u kapitalu u stečenom entitetu na datum sticanja potrebno je obelodaniti iznos učešća bez prava kontrole priznat na datum sticanja i za svako učešće bez prava kontrole u stečenom entitetu odmereno po fer vrednosti, tehniku procenjivanja i ključne inpute u modelu koji je korišćen za određivanje te vrednosti; i sl. (MSFI 3, 2009., 45-7)

Ukoliko je obelodanjivanje bilo koje od napred navedenih informacija zahtevanih u paragrafima koji ih određuje neizvodljivo, sticaoc obelodanjuje tu činjenicu i objašnjava zbog čega je obelodanjivanje neizvodljivo.

Neophodna pretpostavka objektivnosti podataka iz osnovnih finansijskih izveštaja, kako onih sastavljenih na datum sticanja, tako i onih koje će sticaoc prezentovati u narednim obračunskim periodima predstavlja zahtev za poštovanjem principa potpunosti. To podrazumeva da se priznavanje stečene imovine, preuzetih obaveza i potencijalnih obaveza vrši tako što se u konsolidovani finansijski izveštaj sticaoca uključuju i one komponente bilansa (imovina i/ili obaveze) koje stečena kompanija nije prethodno priznavala u svojim finansijskim izveštajima.

Na kraju obrazlaganja suštine MSFI 3 napomenimo još da na ovom mestu nismo raspravljali o računovodstvenom tretmanu učešća bez prava kontrole (manjinskog interesa), iz prostog razloga što je u ovom časopisu već publikovan rad koji se bavi isključivo tom problematikom (Đorđević, Mitić, 2015., 155-66)

Preostale razlike između MSFI 3 i američkih GAAP - Proces konvergencije računovodstvenih standarda koje objavljuje Međunarodna federacija računovođa preko svog Odbora za međunarodne računovodstvene standarde sa američkim Opšteprihvaćenim računovodstvenim principima započeo je potpisivanjem već pomenutog sporazuma u mestu *Norwalk* 2002. godine, dok su Memorandumom o razumevanju iz 2006. godine dogovoreni zajednički projekti Odbora za međunarodne računovodstvene standarde i američkog Odbora za standarde finansijskog računovodstva. Jedan od „dva velika uspjeha“ ovih računovodstvenih asocijacija, koji su se desili 2007. godine, je i objavljivanje „znatno usklađenog standarda o poslovnim kombinacijama.“ (Anić-Antić, Konsuo, 2015., 360-1)¹³

¹³ Osim navedenog, uspehom se smatra i odluka američke Komisije za hartije od vrednosti i berze (*Securities and Exchange Commission*) da ukloni obavezu usklađivanja finansijskih izveštaja sa američkim GAAP za neameričke kompanije čije se akcije kotiraju na berzama, a koje koriste MSFI.

Ipak, i nakon toga ostale su „neke značajne razlike, uglavnom zbog razlika u povezanim standardima koji nisu bili uključeni u pomenuti projekat.“ (Business Combinations and Changes..., 151) One se ogledaju u:

- ❖ različitoj definiciji kontrole – Dok Odbor za međunarodne računovodstvene standarde definiše kontrolu kao moć upravljanja finansijskim i poslovnim politikama entiteta sa ciljem ostvarenja koristi od njihovih aktivnosti, dotle američki Odbor za standarde finansijskog računovodstva kontrolu vezuje za apsolutnu većinu u glasačkim pravima;
- ❖ različitoj definiciji fer vrednosti;
- ❖ različitom načinu priznavanja potencijalnih obaveza – potencijalne obaveze preuzete u poslovnoj kombinaciji prikazuju se u finansijskim izveštajima ukoliko postoji sadašnja obaveza koja proističe iz prošlih događaja i čija se fer vrednost može pouzdano odmeriti (Odbor za međunarodne računovodstvene standarde), dok se kod američkih GAAP-a pouzdano odmeravanje fer vrednosti ne pominje kao kriterijum priznavanja potencijalnih obaveza;
- ❖ različit tretman aranžmana sa zaposlenima u stečenoj kompaniji – priznaju se i vrednuju u skladu sa odredbama odgovarajućih MSFI i GAAP. S obzirom na postojanje razlika u odredbama respektivnih standarda, logično je da će iznosi po kojima će ovi aranžmani biti priznati i vrednovani biti različiti;
- ❖ različit tretman učešća bez prava kontrole (manjinskog interesa) – aktuelni MSFI 3 dozvoljava izbor između dva alternativna postupka računovodstvenog tretmana učešća bez prava kontrole kod svake pojedinačne transakcije, dok Odbor za standarde finansijskog računovodstva predlaže merenje tog učešća isključivo po fer vrednosti.

Osim detaljnije obrazloženih razlika, ostale su i razlike koje se tiču poreza na dobit i gubitka zajedničke kontrole ili značajnog uticaja. S obzirom da o tome nije detaljnije raspravljano kada je obrazlagana suština računovodstvenog metoda sticanja, smatramo da je dovoljno da se na ovom mestu samo pomenu.

ZAKLJUČAK

Prezentovanje objektivnog i fer finansijskog položaja entiteta koji nastaje poslovnim spajanjem predstavljalo je glavnu preokupaciju računovodstvenih autoriteta na početku razvoja standarda sedamdesetih godina XX veka. Prekretnicu u razvoju aktuelnih računovodstvenih standarda čine izveštaji američkog Odbora za standarde finansijskog računovodstva iz 2001. godine, kojima je akcenat stavljen ne samo na objektivni i fer finansijski

položaj novostvorenog entiteta, već i na pokušaje harmonizovanja i usklađivanja dve najznačajnije grupe standarda (MSFI 3 i američkih *GAAP*). Iako postoje opšteprihvaćeni stavovi o postojanju određenih razlika između navedenih standarda, stav američke Komisije za hartije od vrednosti o uklađivanju obaveze usklađivanja finansijskih izveštaja sa američkim *GAAP* za neameričke kompanije čije se akcije kotiraju na berzama, a koje koriste MSFI predstavljaju potvrdu da višegodišnji rad računovodstvenih autoriteta na razvoju prihvatljivih i konvergentnih standarda nije bio uzaludan.

SUMMARY

THE SPECIFICS OF ACCOUNTING TREATMENT OF BUSINESS COMBINATIONS

Creation of a new financial and accountnig entity, as a result of the implementation of an appropriate form of business combinations, imposed the obligation, first of all, on the accounting authorities to try to define the rules and principles on the basis on which the balance sheet of the newly created entity will be compiled. Work for several decades by the International Accounting Standards Board at the International Federation of Accountants and the American Financial Accounting Standards Board resulted in the adoption of partially harmonized standards governing the substance of the business combinations. About some of the most significant features of current standards, but also about the remaining differences between US GAAP and International Financial Reporting Standards (IFRS) 3 – Business Combinations, we discussed in more detail in this article.

Key words: Business Combinations, International Financial Reporting Standards (IFRS), acquirer, American General Accepted Accounting Principles (GAAP), Goodwill, Fair Value.

LITERATURA

1. Anić-Antić, P., Konsuo, D., (2015.), „Važnost konvergencije US GAAP-a i MSFI-a za kotirajuće kompanije,“ *Ekonomski pregled 66/2015*, Časopis hrvatskoga društva ekonomista, Zagreb.
2. Business combinations and changes in ownership interests, A guide to the revised IFRS 3 and IAS 27, Deloitte Touche Tohmatsu, 2008., p. 1. (www.iasplus.com, datum pristupa 03.04.2018. godine).

3. Business combinations – Phase I (www.iasplus.com, datum pristupa 03.04.2018. godine).
4. Business combinations – Phase II (www.iasplus.com, datum pristupa 03.04.2018. godine).
5. Chopping, D., Skerratt, L., (1994.), *The Application of FRS 6 & 7: Acquisition and Mergers and Fair Values in Acquisition Accounting*, Accountancy Books, The Institute of Chartered Accountants in England and Wales, London.
6. Đorđević, S. M., (2007.), *Poslovne kombinacije – Računovodstveni aspekt*, monografija, Ekonomski fakultet Priština-Kosovska Mitrovica.
7. Đorđević, S. M., (2016.), Računovodstveni tretman nematerijalne imovine u poslovnim spajanjima, *Računovodstvo 1/16*, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd.
8. Đorđević, S. M., Mitić, N., (2015.), Specifičnosti računovodstvenog tretmana učešća bez prava kontrole (manjinskog interesa) u poslovnim spajanjima, *Poslovna ekonomija 2/2015*, Časopis za poslovnu ekonomiju, preduzetništvo i finansije, broj 2/2015, Univerzitet Educons, Sremska Kamenica.
9. Gray, S. J., Needles, B. E. Jr., (2001.), *Finansijsko računovodstvo: Opšti pristup*, (prevod), Savez računovođa i revizora Republike Srpske, Banja Luka.
10. MRS 2000 (prevodi), Hrvatska zajednica računovođa i finansijskih djelatnika, Zagreb.
11. Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja, (2005.), Prva knjiga, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd.
12. Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja, (2009.), Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd.
13. Milutinović, S., (2015.), *Savremeni trendovi u harmonizaciji finansijskog izveštavanja*, doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Subotica.
14. Moehrl, S. R., Reynolds-Moehrl, J. A., (2001.), „Say Good-Bye to Pooling and Goodwill Amortization.“ *Journal of Accountancy*, 9/2001. (www.journalofaccountancy.com, datum pristupa 14.03.2018. godine).
15. Pervan, I., (2012.), *Računovodstvo poslovnih spajanja*, RRIF plus d.o.o, Zagreb.
16. Rayburn, F. R., Powers, O. S., „A History of Pooling of Interest Accounting for Business Combinations in the United States,“ (www.accountingin.com, datum pristupa 15.12.2017.godine).
17. Zakon o računovodstvu i reviziji, član 1. stav 1, „Sl. list SRJ,“ broj 71/02.
18. www.iasplus.com, (datum pristupa 15.12.2017.godine).

Ovaj rad je primljen **10.04.2019.**, a na sastanku redakcije časopisa prihvaćen za štampu **05.11.2019.** godine.